

# Lei-Document 47

20 JUNI 2015

LeiDocument is een uitgave van de Leido Academy

## 1 INLEIDING

---

De Kamerbrief over de Associate degree is verstuurd naar de TK. Het heeft OCW wat meer tijd gekost dan eerder was aangegeven om alle zaken op een rijtje te zetten, maar gezien alle belangen en standpunten van de betrokken partijen is dat geen echt wonder. Bepaalde zaken zijn nog niet in de brief opgenomen, en lenen zich dus prima voor discussies die in de komende maanden mogen worden gevoerd. Bovendien komt eind deze maand (planning...) de Strategische Agenda voor het hoger onderwijs op tafel, en dan is er helemaal genoeg te bespreken. Het is uitermate plezierig dat minister Bussemaker apart aandacht heeft geschonken aan de Ad via een aantal media – zodat 'iedereen' nu ook echt weet dat de in 2006 ingevoerde Ad een formeel erkende graad is. Jammer dat vervolgens door 'het publiek' veel tijd werd gestoken in de reacties op de uitspraak dat niet iedereen naar het hoogste hoeft te streven..., maar de Ad staat nu veel meer dan voorheen op het netvlies van de Nederlandse bevolking. Nu nog even goed doorpakken met de invoering...

In dit nummer gaan we de Kamerbrief onder de loep nemen en van commentaar voorzien. Het is niet mogelijk op alle details in te gaan, daarvoor worden er teveel aspecten van de herpositionering van de Ad overhoop gehaald. Daarom houden we op *donderdag 17 september* een bijeenkomst over deze Kamerbrief (en hetgeen in de Strategische Agenda daaraan is gerelateerd). Zie verderop hierover alvast de gegevens.

Uiteraard houden we ons aanbevolen voor reacties, commentaar, feedback en opbouwende aanvullingen.

## 2 INHOUD

---

1	Inleiding	1
2	Inhoud	1
3	Bijeenkomst over de Kamerbrief (17 september)	1
4	Kamerbrief Ad	2
5	Interview met Thom de Graaf	16
6	Studiedag 3 november over Leergang Ad	17
7	Leergang Ontwikkelingen rond hbo-Associate en RAC's	18

## 3 BIJEENKOMST OVER NIEUWE POSITIONERING ASSOCIATE: 17 SEPTEMBER

---

In de Kamerbrief wordt een aantal belangrijke voorstellen gedaan aangaande de positionering van de Associate degree. Ongetwijfeld zal ook in de Strategische Agenda voor het hoger onderwijs het een en ander over de Ad naar voren worden gebracht. Alles bij elkaar is er voldoende stof om op een bijeenkomst met elkaar van gedachten te wisselen. Daarvoor hebben we – het is korte termijn, maar laten we maar zien wie kan – een studiedag belegd over deze zaken op **donderdag 17 september**, in Amersfoort-Schothorst.

Hier de zaken die te maken hebben met de organisatie en de bijkomende zaken:

- We willen de studiedag in twee stukken uiteen laten vallen.
- In de ochtend van 10.00 tot 12.30 uur gaan we in op de algemene zaken betreffende de Ad, mede zoals ze in dit nummer worden behandeld, in algemene bewoordingen. Er zal toelichting worden gegeven op de voorstellen, samen met wat de consequenties in het algemeen zijn voor de inbedding van de Ad. Ook zal worden ingegaan op de RAC-vorming, ook

weer niet in detail maar vooral op hetgeen in de Kamerbrief wordt gezien als belangrijk ten aanzien van deze vorm van samenwerking van een hogeschool met de vooropleidingen.

- In de middag van 13.30 tot 15.45 uur zullen de belangrijkste elementen van de Kamerbrief meer in detail worden behandeld, kijkend naar de verdere uitwerking binnen een hogeschool dan wel opleiding. Daarbij zullen we o.a. ingaan op: arbeidsmarktrelevantie, macro-doelmatigheid, koppeling Ad-Bachelor, voordelen van een RAC hierbij, alsmede de wijze waarop de Ad een rol kan spelen bij het flexibiliseren van leerwegen als het management nadrukkelijk meer dan nu een eigen rol hierbij heeft.

Er zal met de aanwezigen in kleine groepen worden geprobeerd een analyse te maken van de haalbaarheid van de voorstellen die nu worden gedaan. Ook zal worden bezien, door met elkaar te bespreken wat de mogelijkheden in de eigen organisatie zijn, wat dit alles kan gaan betekenen voor de verdere uitbouw van de Ad binnen het hbo.

Het middagdeel is dus vooral bedoeld voor degenen die binnen een hogeschool of een deel ervan worden geacht het beleid voor de Ad in te vullen en uit te voeren.

U kunt zich aanmelden voor deze bijeenkomst door een mailtje te sturen naar [info@leido.nl](mailto:info@leido.nl), en daarbij aan te geven of u de gehele dag wilt meedoen of alleen de ochtend resp. middag. Voor degenen die aan alles meedoen, is er de mogelijkheid om een (eenvoudige) lunch te gebruiken.

De bijeenkomst vindt plaats in Amersfoort-Schothorst. Aangezien Ecabo als kenniscentrum voor het mbo vanaf 1 augustus niet meer bestaat – alle kenniscentra gaan op in de SBB – kunnen we niet meer in het ‘vertrouwde’ gebouw vergaderen, en zal deze bijeenkomst elders worden gehouden. U hoort zo snel mogelijk van ons waar dit is.

#### **4 KAMERBRIEF Ad**

---

Op maandag 8 juni is de Kamerbrief over de Ad in de openbaarheid gebracht. Veel betrokkenen bij de verdere uitrol van deze opleiding hebben ernaar uitgekeken, om te merken welke plannen de overheid heeft ten aanzien van de positionering ervan.

Er mag zonder meer worden gesteld dat er veel voer voor discussies wordt voorgelegd aan de betrokken organisaties. Er is sprake van een stevige herpositionering van de Ad-opleiding, al is het nog maar de vraag of er in de praktijk veel nodig is om die aanpassingen door te voeren en/of dat de hogescholen de verdere loskoppeling van de vierjarige bacheloropleiding daadwerkelijk ook als zodanig zullen gaan gebruiken. Door bepaalde eisen die aan de inbedding in het hbo worden gesteld, ligt het voor de hand voort te bouwen op wat nu als een gunstige positionering wordt gezien. In de communicatie naar bepaalde doelgroepen zal de zelfstandigheid van de Ad een verbetering zijn, en dat is de grootste winst van deze Kamerbrief: aandacht, ‘rumoer’ en verduidelijken dat de Ad een aanwinst is als het gaat om flexibiliseren van leerwegen en het vergroten van keuzemogelijkheden.

Zoals altijd geven we de tekst van het stuk, en in de tussenliggende kaders nemen we de vrijheid een aantal opmerkingen te plaatsen.

##### ***Kamerbrief Ad***

(5 juni 2015)

In deze brief schets ik u mijn voornemen om de *Associate degree* (Ad) een steviger positie in het onderwijsgebouw te geven, zodat dit nieuwe onderwijstype succesvoller wordt. Ad's zijn tweejarige programma's in het hoger beroepsonderwijs, met een opleidingsniveau dat tussen mbo-4 en een hbo-bachelor in ligt. De Ad is na een pilotfase in 2013 definitief in de wet opgenomen. Aanleiding voor de herpositionering van de Ad is de geringe voortgang bij de invoering van de Ad in zijn huidige vorm. Een kleine 6000 studenten in het bekostigd onderwijs volgen thans een Ad, dat is minder dan 2% van het aantal hbo-bachelorstudenten.

Een goede binnenkomer. Het is goed om een duidelijke doelstelling te hebben, ook naar de TK toe en daarbij vervolgens te stellen dat aanvullende maatregelen nodig zijn om de gestelde doelen te kunnen bereiken.
---

Zoals we al een aantal keren hebben aangegeven, is het wellicht beter te kijken naar het aantal studenten binnen een Ad gerelateerd aan de aantallen binnen de hbo-opleidingen die ook echt een Ad hebben. Dat percentage heeft in de eerste jaren rond de 7% gelegen, aanmerkelijk meer dan die 2% die hier wordt genoemd. Bovendien staan er ook studenten binnen een Bachelor-traject ingeschreven, terwijl ze eigenlijk de Ad volgen (bijvoorbeeld als het eerste jaar gemeenschappelijk is). Maar goed, het aantal mag en kan sowieso best veel hoger worden... (Overigens is het zo dat een Ad maar twee jaar lang studenten aan zich kan binden, en een Bachelor voor een twee keer zo lange duur. Dus moet je alles in verhouding zien, en getallen en percentages voor de Ad ruwweg 'verdubbelen'...).

De Ad biedt, als onderdeel van het stelsel van hoger onderwijs, kansen voor de arbeidsmarkt en voor maximale talentontwikkeling. Deze kansen moeten beter worden benut.

Een punt dat verder niet in de brief aan de orde komt – wel overigens in het interview dat de minister op 6 juni gaf op Radio1 – is de naam. Deze is nu Associate degree, zijnde het gevolg van een eerder compromis van onze Leido-ontwikkelgroep met de toenmalige HBO-raad nl. dat het een 'afkorting' is van *Associate of the Bachelor's degree* – in plaats van gewoon te spreken van Associate. De technische reden daarvoor was mede de afspraak uit 2005 op Europees niveau om te spreken van 'Short Cycle, linked to or within the First Cycle'.

We hebben nu te maken met twee ontwikkelingen die de mogelijkheid bieden om terug te keren naar die oorspronkelijke gedachte:

- In mei jl. is binnen het Bolognaproces door de aangesloten landen besloten de Short Cycle formeel op te nemen in de 'European Higher Education Area', zodat er vier formele niveaus zijn. Daarvoor kennen we vanaf het begin de volgende namen voor de bovenste drie: Bachelor, Master en Doctorate.
- In ons land wordt dus nu ook voorgesteld de tweejarige opleiding zelfstandiger neer te zetten, met als bijbehorende voorwaarde dat er een link moet zijn naar een programma dat de Bachelorgraad oplevert. Daarmee is onze 'Short Cycle linked to the First Cycle', en veel minder 'within the First Cycle'.

Er moet binnenkort nog internationaal worden besloten welke algemene naam voor de Short Cycle het meest acceptabel is, maar 'Associate' ligt simpelweg voor de hand – gelet op de internationale context en de brede herkenbaarheid. Net als bij Bachelor en Master is het dus Associate zonder 'degree', om een logisch rijtje met graden te hebben. Een dergelijk voorstel is binnen EURASHE gedaan, maar het is vervolgens onder meer aan de Bologna Follow-Up Group (BFUG), als de groep die het Bolognaproces ondersteunt, om daar verder mee te gaan.

Verder is het zo dat we hier een binair systeem hebben, hbo en wo. Toch krijgt iedereen de graad Bachelor dan wel Master. Het onderscheid is terug te vinden in het diplomasupplement en in de toevoeging (alleen Arts en Science in het wetenschappelijk onderwijs, en daarnaast ook nog met andere mogelijkheden in het hbo). Maar de Associate is bij ons alleen aan te treffen in het hbo. Daarom is het best handig, ook als het gaat om dit uit te leggen aan het buitenland, in de praktijk te spreken over:

- hbo-Associate
- hbo-Bachelor
- hbo-Master.

Nogmaals, de formele graad is algemeen in wettelijke zin zonder hbo ervoor, maar in de communicatie binnen onze eigen landsgrenzen is het wel zo handig. Ook weet 'men' meteen in welke sector de graad moet worden geplaatst – in dit geval het hbo.

In het buitenland kan 'hbo' worden vervangen door 'professional', aangezien 'hbo' een Nederlands (en Vlaams) begrip is.

Het is in ieder geval een interessant punt, deze naamgeving, in de komende overleggen tussen de partijen die hiermee aan de slag gaan. Er is een zeer breed draagvlak voor 'hbo-Associate', zo is ons gebleken.

Overigens zou in het spraakgebruik best nog wel sprake kunnen zijn van 'Ad'. Dan moet er wel tegelijkertijd door hogescholen veel meer nadruk moeten worden gelegd op het feit dat het vierjarige ongedeelde traject de Bachelor oplevert. Want straks kan iemand zeggen dat hij of zij een hbo-opleiding gaat doen, maar er zijn vervolgens twee mogelijkheden: de Ad of de Bachelor. Bij de universiteiten is het al heel normaal: je doet de Bachelor en vervolgens de Master... Nu de hogescholen nog, met helderheid in de communicatie.

(Een aanvullende opmerking: ook de hbo-Master heeft last van een imago-probleem. Hogescholen bieden in diverse richtingen een professionele Master aan, dus in formele zin de graad Master opleverend. Maar de buitenwacht denkt bij Master aan het wetenschappelijke onderwijs... Dus daar is ook nog iets te doen, als het gaat om de positionering.)

Met de MBO Raad, de Vereniging Hogescholen (VH), de Nederlandse Raad voor Training en Opleiding (NRTO) en MKB-Nederland heb ik gesprekken gevoerd over hoe de aantrekkelijkheid van de Ad kan worden vergroot. We hebben gezamenlijk een rondgang langs een aantal hogescholen gemaakt. Daaruit is de conclusie getrokken dat een zelfstandige status van de Ad gewenst is. Tot nu toe is de Ad geen zelfstandige opleiding maar een programma binnen de bacheloropleiding. We hebben deze conclusie en andere gewenste maatregelen gedeeld met andere betrokken partijen, waaronder ook het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), de Landelijk Studenten Vakbond (LSVb) en de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB). Er blijkt brede steun voor de voorgestelde maatregelen te bestaan. Partijen delen met mij de ambitie om een succes van de Ad te maken.

Het belangrijkste besluit is dat door de overheid wordt voorgesteld, is niet meer te spreken van een 'programma' maar van een 'opleiding'. Dat gebeurde veelal reeds in de praktijk (omdat 'programma' een lastig te communiceren begrip is), maar hiermee is helemaal helder wat de Ad inhoudt: een tweejarige hbo-opleiding.

Wel heeft dit behoorlijk veel implicaties voor de WHW, waarin bij het hbo eigenlijk alleen maar sprake is van 'bacheloropleiding' alwaar het in praktische zin om een 'opleiding' gaat. Een aantal zaken die eigenlijk nu al in de WHW voor de Ad een eigen uitwerking zouden moeten hebben, kan meteen in de revisie worden meegenomen. Een mooie klus voor de juristen...

We willen hier ook nog even kort ingaan op wat hier wordt genoemd 'een programma binnen de bacheloropleiding'. Dat is de formele omschrijving ervan, maar dat wil niet zeggen – juist niet – dat het Ad-programma een samenstel is van onderwijseenheden uit de vierjarige route. Het programma is een afspiegeling van de beroepen in het werkveld en kent daarmee eigen onderdelen en een Ad-afstudeertraject. Dat er een (stevige) overlap kan zijn, dat is in de praktijk wel gebleken – net zo goed als vrijwel alle deeltijdse opleidingen met een Ad overgaan op een opbouw van '2+2', waarbij alle studenten eerst de Ad halen en vervolgens kunnen doorgaan voor de Bachelor. Dus in de praktijk was en is het al een zelfstandige opleiding, zodanig dat daarna de graad Bachelor kan worden behaald.

Een dergelijke aanpak kan uiteraard blijven bestaan voor de Ad's die op dit moment een dusdanige vormgeving kennen dat studenten de kans krijgen om eerst de Ad te doen en vervolgens naadloos door te gaan met een tweejarig resterend programma om het bachelorniveau te bereiken. Een van de voordelen daarvan is bijvoorbeeld dat studenten als het ware 'gedwongen' worden eerst de Ad af te ronden; degenen die vervolgens opgaan voor de Bachelor hebben geen studieachterstand als het gaat om die eerste twee jaren...

Een toenemend aantal hogescholen is van plan echt werk te maken van de Ad. Ik wil met de maatregelen in deze brief de positieve energie bij deze hogescholen ondersteunen en stimuleren. Ik geloof erin dat een sterke Ad kan worden gecreëerd door bijvoorbeeld een aparte organisato-

rische setting, een eigen pedagogisch concept, een eigen arbeidsmarktprofiel voor de Ad en desgewenst een eigen huisvesting. Op deze wijze kan de Ad daadwerkelijk een verrijking van het onderwijsaanbod worden, met een eigen identiteit, met massa, met een goede zichtbaarheid, aantrekkelijk voor studenten en daardoor bedrijfseconomisch beter haalbaar. Studenten weten zo dat ze een Ad volgen en niet een (onderdeel van een) bachelor.

Hierbij wordt gerefereerd aan de plannen van een zevental hogescholen om in navolging van de Hogeschool Rotterdam te komen tot een aanpak die past bij wat we in de vorige nieuwsbrief hebben geschetst rond de vorming van Regionale Associate Colleges (RAC's). De groep is vanaf eind vorig jaar bezig te bezien welke mogelijkheden de samenwerking biedt, als het gaat om de onderliggende concepten die naar de eigen hogeschoolsituatie dienen te worden vertaald.

Interessant is dat er gesproken wordt over de veronderstelling dat een en ander 'bedrijfseconomisch beter haalbaar' wordt. Dit lijkt een omschrijving van het verkrijgen van hogere rendementen binnen het hbo. Maar dit betekent dat degenen die uitermate geschikt zijn voor de Ad en om allerlei redenen beter daarvoor kunnen kiezen in plaats van het ongedeelde bachelortraject, in de begeleiding voorafgaande aan het maken van die keuze goed daarover moeten worden ingelicht.

Achtereenvolgens ga ik in op de redenen voor een stevigere positie van de Ad in het hbo, hoe de nieuwe Ad's eruit komen te zien en de maatregelen die ik daarvoor wil nemen. Met die maatregelen bouw ik voort op de keuzes die reeds in de *Wet kwaliteit in verscheidenheid* zijn verankerd.

Tevens ga ik in deze brief in op mijn toezegging bij de behandeling van het wetsvoorstel *Kwaliteit in verscheidenheid* (7 mei 2013). Ik beloofde toen u te informeren over de afstemming tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven over de gewenste Ad's.

### **Redenen voor een stevigere rol van de Associate degree**

#### *Arbeidsmarkt vraagt om hogere beroepsvaardigheden en leven lang leren*

Het middensegment op de arbeidsmarkt krimpt.<sup>1</sup> Wereldwijd en ook in Nederland is er een groeiende behoefte aan hogere beroepsvaardigheden. Technologische ontwikkeling en verdergaande globalisering leiden tot meer dynamiek op de arbeidsmarkt en stellen nieuwe eisen aan zittende en toekomstige professionals. Functies worden hierdoor complexer. Voor functies die voorheen door een mbo'er werden vervuld, wordt steeds vaker een hbo'er gevraagd.

Het zijn bekende ontwikkelingen die worden geschetst, als gevolg van alle dynamiek op de arbeidsmarkt en de eisen die aan werknemers worden gesteld.

Nu kan het best zo zijn dat iemand met een mbo-4-opleiding aan het werk is gegaan en via allerlei aanvullende cursussen, trainingen en korte bedrijfsopleidingen zich de ontbrekende competenties (kennis en vaardigheden) eigen maakt. Dat is de meest voorkomende wijze van 'levenlang leren', waarbij iemand zich schoolt op basis van de eisen die worden gesteld aan de huidige en – nog vaker – de daarop volgende functie. De werkgever ondersteunt in dat geval die scholing, hoewel er nu ook landelijke regelingen zijn om een dergelijke 'transitie' mogelijk te maken.

We praten met het neerzetten van een Ad dus over een situatie waarbij het samenstel van die nieuwe competenties en andere zaken die behoren bij een opleiding op niveau 5 (denk aan de Dublin Descriptoren), kunnen worden opgenomen in een tweejarig programma. Jongeren die via het secundair onderwijs (mbo, havo) de Ad doen en afronden, kunnen aldus instromen in functies die om de onderliggende competenties vragen. Werkenden en anderen die al een tijdje uit het formele onderwijs verdwenen zijn, kunnen ervoor kiezen ook de volledige Ad doen in plaats van de functiegerichte stukken ervan binnen een andere setting. Dat kan ook in samen-

<sup>1</sup> o.a. Frey, C. en Osborne, M. (2013), *The Future of Employment: How susceptible are jobs to computerization*, working paper september 2013; Brynjofsson, E. en McAfee, A. (2014), *The Second Machine age*; Deloitte (2014) *De impact van automatisering op de Nederlandse Arbeidsmarkt*; WRR (2013) *Naar een lerende economie*; CPB (2012), *Loonongelijkheid in Nederland stijgt*, CPB Policy brief 2012/06.

spraak met de werkgever gebeuren, bijvoorbeeld omdat de Ad bekostigd wordt en er ook sprake is van een 'winst' voor het 'individu' door het behalen van een formeel erkend diploma, los van het bedrijf.

Er wordt gesteld dat er meer en meer om een hbo'er wordt gevraagd – en dan hebben we het wel over een drietal smaken: Associate, Bachelor en Master. De eerste twee komen in dit scenario in aanmerking voor het opscholen van degenen die op basis van een mbo- of havo-opleiding aan het werk zijn gegaan, en via het opdoen van werkervaring en aanvullende niet-formele scholing niet alle vereiste competenties bezitten. Als de Ad z'n eigen plek volledig gaat innemen, zal een werkgever vrijwel automatisch – indien mogelijk – voor de Ad kiezen, vanwege de dynamiek waarbij over een aantal jaren mogelijk alweer andere keuzes dienen te worden gemaakt. Ook de kosten zullen meer en meer een rol gaan spelen, om het meeste uit investeringen te halen. Het is derhalve aan de hogescholen om het smakenpalet in de contacten met het werkveld zo goed mogelijk over het voetlicht te brengen. 'Het doen van het hbo' betekent het flexibiliseren van de leerwegen die kunnen worden afgelegd, ook verspreid in de tijd.

### *Rol van het hoger onderwijs*

De toenemende dynamiek op de arbeidsmarkt vergroot de noodzaak om continu te investeren in de ontwikkeling van kennis en vaardigheden en bij-, op- en om te scholen naar een ander beroep of een hoger opleidingsniveau.

Van diverse kanten, zoals de OESO<sup>2</sup>, de Commissie Flexibel Hoger Onderwijs voor werkenden<sup>3</sup> en de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel, wordt geadviseerd daartoe de deelname aan de Ad te stimuleren.<sup>4</sup>

In de strategische agenda die ik rond de zomer zal uitbrengen, ga ik meer in het algemeen in op de hogeronderwijsagenda die nodig is voor de toekomstige arbeidsmarkt. Daarbij gaat het om de noodzaak dat hoger onderwijs en onderzoek in verbinding staan met de samenleving en een verdergaande differentiatie van het opleidingsaanbod tot stand te brengen. Dit aanbod moet toegesneden zijn op de veranderingen in de samenleving en aansluiten bij regionale speerpunten en bij initiatieven, zoals het Nationale Techniekpact 2020 en het nog op te stellen zorgpact. Het ontwikkelen van meer Ad's hoort daarbij.

Het is goed om te merken dat de Ad niet als een ontwikkeling op zichzelf wordt gezien, wat eigenlijk toch teveel het geval is geweest in de beginfase. Dat was mede het geval door de status, namelijk van pilot, en vanwege de zoekende houding van hogescholen om de Ad een plek te geven in de vormgeving van de organisatie.

De strategische agenda zal een en ander breder gaan neerzetten, ook als het gaat om de eerder genoemde differentiatie in het aanbod van opleidingen (denk aan de uitspraken van de minister in de Volkskrant, leidend tot veel emotionele reacties, over het streven naar een zo hoog mogelijke opleiding – waar het steeds goed maken van keuzes wordt bedoeld...). Afwachten dus nog even.

Het gaat ook om maximale talentontwikkeling. Sterk aan de Ad is dat de Ad, naast voltijd, in deeltijd of duaal zo kan worden vormgegeven dat deze goed gecombineerd kan worden met werken en gebruik kan worden gemaakt van de werkplek voor leeractiviteiten.

Een interessante insteek, en dito constatering. Dit geldt eveneens voor de bacheloropleiding, met de varianten voltijd, deeltijd en duaal. Het verschil is niet alleen de vaak sterkere relevantie voor de arbeidsmarkt, maar vooral de kortere duur. Het is in het algemeen lastig om over een langere periode de juiste werkplekken te vinden, gelet op de kwaliteitseisen die worden gesteld, en die veel vragen van de bedrijven bij het investeren in de kracht van de werkplek en zaken als de begeleiding. Het is een stevige uitdaging voor hogescholen om in de komende periode dit con-

<sup>2</sup> OESO (2014), A Skills beyond School Review of the Netherlands.

<sup>3</sup> Commissie Flexibel Hoger Onderwijs voor Werkenden (2014), Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen.

<sup>4</sup> Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (2010). Differentiëren in Drievoud, omwille van kwaliteit en verscheidenheid in het hoger onderwijs. Kamerstuk 31288, nr. 96.

cept (work-based learning, als een vorm van dualisering van opleidingen) verder uit te werken binnen de kaders die de wetgeving biedt.

Met de Ad willen we nadrukkelijk ook een andere doelgroep aanspreken dan die van de bachelor, namelijk die mbo-4-studenten en werkenden die anders niet zouden doorstuderen in het hoger onderwijs of die een bachelor te lang vinden duren. In het debat over het studievoorschot is ter sprake gekomen dat mbo'ers verschillende verklaringen aangeven voor het niet doorstromen naar het hbo.<sup>5</sup> Wat de reden om te twijfelen ook is, het is van belang dat mbo'ers goed overzien wat hun keuzemogelijkheden zijn en wat de (financiële) gevolgen zijn van die keuzes. Zo kunnen zij zelf het beste beslissen welke route het beste bij hen past en wordt doorstroom optimaal gefaciliteerd.

Het betreft niet zozeer het aanboren van een andere doelgroep, kijkend naar degenen die de Ad kunnen gaan doen, maar vooral ook het bieden van meer mogelijkheden. Zonder een Ad in de aanbieding is er als iemand wil doorstuderen gewoon geen andere optie dan op te gaan voor de vierjarige bacheloropleiding. Het was normaal aan het worden: Kun je geen Bachelor doen, dus heb je geen talent om exact 240 studiepunten te verwerven, dan ben je eigenlijk niet geschikt voor het hbo... Die perceptie van het doen van een opleiding in het hbo kan nu gerust op de helling worden gezet met de Ad als tweejarige opleiding, in combinatie met de mogelijkheid om daarna direct of na enige tijd op basis van een arrangement van de hogeschool door te kunnen gaan voor die Bachelor – op de wijze die bij het individu past.

Het geld-aspect, zoals blijkt uit het onderzoek naar de invoering van het studievoorschot, zal in de komende jaren een stevige rol gaan spelen in de keuze voor de Ad. Als die mogelijkheid meer en meer gaat doordringen (en daar lijkt het met de verdere invoering van Regionale Associate Colleges op te gaan lijken...) bij de ouders van a.s. studenten, zal dit gaan leiden tot een stevige groei van aantallen Ad'ers. Zeker als een hogeschool kan garanderen dat de route naar de Bachelor daarmee vier jaar blijft, met een erkend diploma na twee jaar, zal dit zonder meer door ouders, decanen, studiebegeleiders en andere mede-beslissers in de voorlichting worden benadrukt.

Tenslotte wordt aangestipt dat de doorstroom optimaal kan worden gefaciliteerd met de Ad. Natuurlijk wordt hierbij gerefereerd aan de RAC-vorming, maar we hebben het vermoeden dat in de strategische agenda nog wel wat meer mogelijkheden naar voren zullen worden gebracht – en die zullen op de komende Dag van de Beroepskolom worden geanalyseerd.

Ten slotte gaat het ook om hoger onderwijs dat leidt tot optimale leerprestaties van elke student en dat ook meer structurele aandacht heeft voor 'Bildung'. Voor de Ad betekent dit dat de opleiding, naast beroepskennis, studenten algemene vorming en onderzoekend vermogen bijbrengt.

Dit is een verwijzing naar de Dublin Descriptoren die gelden voor de Short Cycle, dus de hbo-Associate. Daarin gaat het ook om de hbo-competenties voor niveau 5 (zie het stuk dat twee jaar geleden al is opgesteld binnen het Landelijk Netwerk Ad), en de kans die moet worden geboden om direct of op termijn te kunnen doorstromen naar een hoger niveau.

Een voorbeeld van een Ad die het goed doet, is *Small Business and Retail Management (SBRM)*. Deze Ad is gericht op leidinggevende functies in de detailhandel, zoals die van bedrijfsleider. Een ander succesvol voorbeeld is *Officemanagement* dat in het private onderwijs wordt verzorgd bij Schoevers en verder bij de bekostigde Hogeschool Rotterdam en waarvoor de Christelijke Hogeschool Windesheim voor de locatie Almere een initiatief heeft genomen.

<sup>5</sup> Zie onder andere Kamerstukken II 2012/13, 24 724, nr. 114 en de bijlagen bij Kamerstukken II, 2012/13, 24 724, nr. 117 (SCP (2013). De studie waard. Een verkenning van mogelijke gedragsreacties bij de invoering van een sociaal leenstelsel in het hoger onderwijs).

### **Ik wil de schakel zijn tussen ontwerper en uitvoerder**

Student Tuin- en Landschapsinrichting, afstudeerrichting Realisatie. “Na mijn mbo-hoveniersopleiding wilde ik toch nog wat meer kennis opdoen. Ten eerste omdat daar mijn interesse ligt, ten tweede omdat ik in de toekomst niet puur uitvoerend bezig wil zijn. In eerste instantie ben ik aan de vierjarige opleiding bij Van Hall Larenstein begonnen.

Maar na 1 jaar werd de Associate degree geïntroduceerd en ben ik snel overstapt. Van die overstap heb ik totaal geen spijt gehad. Want na een interessant en breed eerste jaar kan ik nu al flink met de praktijk aan de slag. En over een jaar ben ik helemaal klaar voor het werk! Ik wil straks de schakel zijn tussen de ontwerper en de uitvoerder, de realisatie aansturen. Daar zit mijn passie, ik kijk altijd naar hoe een constructie in elkaar zit. Werk moet je leuk vinden!”

### **Na het behalen van mijn mbo 4-opleiding had ik het gevoel dat ik nog niet uitgeleerd was.**

Studente Small Business and Retail Management. “De supermarkt waar ik werkte, bood mij de Ad-opleiding Small Business and Retail Management aan. Wat mij heel erg aansprak aan deze opleiding was dat ze maar 2 jaar duurt. Het is fijn om deze opleiding samen met collega's in één klas te doen. Je hebt elkaar echt nodig en leert ook veel van elkaar. Daardoor wordt je een hechte groep, ook buiten de lesdagen.

Werken en studeren is best zwaar, maar omdat je alles wat je leert direct kunt toepassen in de praktijk blijf je wel gemotiveerd. Op dit moment zit ik in mijn tweede jaar. Ik had nooit verwacht dat ik me in zo'n korte tijd persoonlijk al zo zou ontwikkelen. Ik ben niet alleen in mijn werk gegroeid, maar ook daar buiten. Mijn werkgever ziet dat ook. Deze opleiding geeft me nieuwe kansen binnen het bedrijf waar ik werk!”

## **Toekomstbeeld Ad**

### *Een aantrekkelijke optie*

De Ad moet een aantrekkelijke optie zijn voor die jongeren en volwassenen, die willen werken op een niveau tussen mbo-4 en hbo-bachelor of voor wie de duur of het niveau van de bacheloropleiding een drempel vormt om door te leren.

Een interessante uitspraak: ‘het niveau van de bacheloropleiding’. Er leeft nog links en rechts bij hogescholen en individuele opleidingen de gedachte dat het hbo maar één niveau kent, en dat ertoe doet: de Bachelor. Het klopt dat wereldwijd deze graad, zeker door de nadruk die hierop wordt gelegd binnen het Bologna proces en de wijze waarop instellingen voor hoger onderwijs hun status willen invullen, wordt gezien als een minimaal niveau om verder te studeren in het buitenland – bijvoorbeeld voor een Master. Maar in de nationale setting – zie de onderzoeken naar de rol en status van kwalificaties op ‘level 5 van het EQF’ – is het een heel andere zaak. Dan telt het talent van de persoon aan de ene kant en de vraag naar afgestudeerden op het juiste niveau aan de andere kant. Het ontkennen en daarmee blokkeren van de groei naar de vraag naar Ad'ers is geen juiste houding als het gaat om het ‘bedienen’ van de scholingsmarkt door (bekostigde) hogescholen, individueel en als ‘consortium’.

Daarvoor moet er wel iets veranderen aan de Ad. Nu is de Ad soms ‘aanschuifonderwijs’, waarbij studenten bij bachelorstudenten in de klas zitten. De Ad moet een aantrekkelijke optie worden met een helderder profiel, massa en een duidelijke arbeidsmarktrelevantie, die daardoor ook goed zichtbaar is voor studenten en werkgevers.

Het is begrijpelijk dat deze constructie als argument wordt ingezet voor het anders neerzetten van de Ad in het hbo-systeem. Toch is het beeld dat nu wordt opgeroepen niet helemaal terecht. Natuurlijk kan vanwege het aantal Ad-studenten het eerste deel van beide leerlijnen: Ad en B,



gelijk oplopen. Maar het kan ook aan te raden zijn om bijvoorbeeld het eerste semester gelijk te houden als het om bepaalde basisvaardigheden en algemene kennis gaat. Daarmee kan de keuze voor de voortzetting nog enigszins worden uitgesteld, 'onder de hoede' van de hogeschool. Ook kan het best zijn dat de functies die behoren bij de Ad en B voor een heel groot deel in elkaars verlengde liggen. Als dat zo is, is een verticale opbouw binnen het hbo te rechtvaardigen. Voor deeltijdse Ad's die toch al wat dichterbij de functiehuisen aanliggen, zien we juist een bewuste keuze voor verticaal geordende leerlijnen, en mogelijk wat 'smallere' invullingen van Ad's met afstudeerrichtingen...

Juist door de organisatie binnen de hogeschool af te stemmen op het onderscheid tussen de Ad en de B, en dat kan bijvoorbeeld in zo'n Regionaal Associate College en door op basis daarvan met studenten en werkgevers te communiceren, kan ook het profiel helder worden neergezet. Denk eveneens aan de invulling van de werkveldcommissies, het onderzoek onder Ad-alumni, het ontwerpen van minoren, het inzetten van lectoren voor toegepast onderzoek binnen de Ad, en zo zijn er zonder meer ook binnen het huidige systeem opties voor een heldere positionering. Het is vooral de aandacht die nu gegenereerd wordt, die het mogelijk maakt om de Ad als opleiding goed neer te zetten. Dat op zichzelf is niet voldoende om de bekendheid te vergroten en ervoor te zorgen dat werkgevers meer met hogescholen op dit punt gaan samenwerken... Bovendien mag de Ad al op basis van de bijbehorende beroepen een geheel eigen aanpak kennen, net als het resterend programma een eigen invulling kan hebben. Het is nu een kwestie van 'massa maken', zodat er voldoende draagvlak is voor die aanpak. Maar ook dan nog kan het best handig zijn om op bepaalde punten Ad'ers en Bachelors samen te laten optrekken, om een bepaalde synergie te bewerkstelligen.

Door in de didactiek en de leeromgeving meer aan te sluiten bij de achtergrond en wensen van mbo'ers en werkenden, kunnen hogescholen de aantrekkelijkheid van de Ad's voor deze doelgroepen vergroten. Zo kunnen ze het onderzoekend vermogen verder ontwikkelen aan de hand van authentieke praktijkopdrachten in plaats van theoretische opdrachten. Overigens moet de Ad ook toegankelijk en aantrekkelijk blijven voor havisten die zich aangetrokken voelen tot de opzet van de opleiding.

Heel goed om dit te benadrukken. Het houdt echter in dat hogescholen vreselijk goed kennis moeten nemen van de ontwikkelingen in het mbo en havo, en dat periodiek moeten blijven doen. Dat is tot nu toe niet overal een sterk punt geweest, als het gaat om de aansluiting mbo-hbo. Dat is voor een groot deel ook het geval vanwege de veranderingen die het mbo voortdurend voor de kiezen krijgt, maar het is geen excuus voor het werken met een systeem waarbij pas in de eerste weken van het eerste hbo-leerjaar duidelijk wordt wat mbo'ers wel of niet met zich meebrengen. Dat er nu alleen maar binnen de Ad met theoretische opdrachten zou worden gewerkt, lijkt een boodschap te zijn die is gebaseerd op het samen oplopen van studenten in de Ad met de groepen die de bacheloropleiding doen. Dat lijkt ook weer erg zwart-wit te zijn geformuleerd, aangezien er voldoende opleidingen zijn waarbij al in het tweede jaar met projecten, practica en praktijkopdrachten wordt gewerkt. Maar de boodschap is wel helder: een zelfstandige Ad met een eigen stuk onderzoek en een eigen afstudeerfase lokt in ieder geval uit dat er eerder kan worden ingespeeld op zaken die door het werkveld worden aangereikt. Dan moet er eveneens een goed eigen Ad-team zijn dat dit mag bewerkstelligen...

De Rotterdam Academy (RAC) is een goed voorbeeld. In de RAC heeft de Hogeschool Rotterdam meerdere Ad's ondergebracht, met een eigen didactiek, praktijklijn, coachingslijn en een hechte samenwerking met het mbo en het regionale werkveld. Het zou goed zijn als de aanpak van de RAC op meer plekken gestalte kan krijgen, uiteraard met ruimte voor een eigen inkleuring afhankelijk van de lokale situatie.

Het Rotterdamse RAC laat zien hoe het ook kan, met de Ad. Er is veel geld, tijd, energie en deskundigheid gestoken in de ontwikkeling van de Rotterdam Academy en dat betaalt zich nu terug via een zeer snel groeiende instroom. De genoemde aspecten zijn echter niet nieuw, gelden ook voor de bacheloropleiding en zijn niet zodanig revolutionair dat daarmee een eigen aanpak zou

kunnen worden gerechtvaardigd. Het is evenwel het gecombineerde gebruik ervan, in de handen van een eigen managementteam dat de kans krijgt een eigen beleid neer te zetten en uit te voeren. Daarvoor kunnen we eenvoudigweg nog eens verwijzen naar het vorige nummer van Lei-Document waarin het RAC-concept, nu en in de toekomst, wordt uitgelegd – en dat de basis voor onze leergang in het komende studiejaar zal vormen.

De minister haakt aan bij het initiatief van de groep met zeven hogescholen om elkaar vast te houden bij de verdere Ad-uitrol van RAC's. Vooral Almere (Windesheim) en Amsterdam (HvA) zijn vastbesloten om op niet al te lange termijn een RAC neer te zetten. De vormgeving zal bij beide anders zijn, om verschillende doelgroepen te bedienen, en dat is alleen maar goed nieuws in een regio waar men elkaar anders alleen maar in de weg zou zitten.

#### *Een zelfstandiger en duidelijker profiel*

Om de Ad een zelfstandiger en duidelijker profiel te geven in het gehele onderwijsgebouw is het noodzakelijk deze los te koppelen van de bacheloropleiding. De Ad wordt daarom een zelfstandige opleiding en niet meer een programma binnen de bacheloropleiding. De doelstellingen en het curriculum van de Ad hoeven dan niet langer een op een te matchen met een programma-tisch verwante bachelor. Dit biedt ruimte voor een eigen gezichten profilering van de Ad, maar ook bijvoorbeeld voor nieuwe richtingen of voor cross-overs tussen opleidingen. De Ad zal, vanwege de korte duur, geen propedeutische fase kennen.

Helder, om daarmee nog eens te benadrukken wat eigenlijk vanaf de start in 2006 de bedoeling is geweest. Met voldoende studenten in huis hebben opleidingen allang gedaan wat hier staat, dus de Ad gewoon zelfstandig neergezet, met eigen doelstellingen en een bij het werkveld passend curriculum om de beroepen te kunnen uitoefenen op dat niveau. Maar door het nu een opleiding te noemen, nog steeds met een aantal eisen die zorgen voor doorstroommogelijkheden - dat weer wel - kan aan alle doelgroepen duidelijk worden gemaakt dat het Ad-management nu ook formeel de kans krijgt een eigen beleid te voeren. Dat kan omdat de accreditatie van de Ad een eigen proces gaat kennen, de doelmatigheid niet meer altijd leunt op die van de bacheloropleiding en alle andere aspecten van het invullen van een hbo-leerlijn puur op de Ad kunnen worden gericht.

Ook kan het resterend programma voor het behalen van de Bachelorgraad in de handen van het Ad-team worden gelegd, en behoeven Ad-gediplomeerden niet meer aan te schuiven bij derdejaars van de parallelle bachelorleerlijn, met een systeem dat in handen is van het Bachelormanagement. Kortom, kansen om wat links en rechts al gewoon gebeurt om te zetten in een algemeen beleid.

Het voorstel over de propedeutische fase is interessant. Het staat hier 'kort door bocht', denken we. Mogelijk dat wordt bedoeld dat hogescholen zelf een keuze kunnen maken en niet verplicht zijn een dergelijke fase te hanteren.

Er zitten namelijk nogal wat addertjes onder het gras. Zo zou een opleiding die onderbouwd, dus aantoonbaar op basis van de inrichting van de bijbehorende functiehuisen, de Ad- en B-studenten het eerste jaar zoveel mogelijk bij elkaar willen zetten, te maken kunnen krijgen met verschillende behandelingen van studenten aan het eind van het eerste leerjaar. Heeft dit consequenties voor het bindend studieadvies...? Hoe zit het dan met de doelstellingen van de eerste fase van een opleiding: oriëntatie, verwijzing en selectie – want een keuze voor een Ad is dan wel goed onderbouwd, maar het kiezen van de juiste leerlijn binnen een Ad is ook van belang...?

Nog lastiger is de vraag of een Ad-student die de eerste 60 studiepunten heeft behaald en mogelijk geen propedeutisch examen doet en geen P-diploma krijgt, nog wel dezelfde rechten als de bachelorstudent met een P-diploma heeft als het gaat om de doorstroom naar een wo-Bachelor. Dat zou een vervelende ontkenning van de gelijkwaardigheid van de eerste leerjaren van de Ad- en B-leerlijn zijn – en studenten kunnen dwingen om toch op een gegeven moment voor de bachelor-leerlijn te kiezen om deze optie open te houden. Of schrijft de hogeschool deze Ad'ers

gewoon in als Bachelorstudenten, laat ze wel het Ad-traject volgen en registreert ze pas in het tweede leerjaar als Ad'er...?

Een oplossing kan zijn om het aan de opleiding over te laten als het gaat om het P-examen, afhankelijk van de structuur. Bovendien kan er worden opgenomen in de WHW dat in voorkomend geval een hogeschoolverklaring over het hebben behaald van de eerste 60 studiepunten gelijkwaardig is met een P-diploma.

Het moet helder zijn welke mogelijkheden een Ad biedt op de arbeidsmarkt en voor verdere scholing, zodat de aankomende studenten kunnen afwegen of ze voor de Ad of voor de bachelor kiezen. Daarbij dient de instelling die de Ad verzorgt doorstroom te ondersteunen naar een vervolgt traject voor een bacheloropleiding. Dat geldt ook als er in de vakrichting van de Ad geen bachelor bestaat, omdat het werkveld geen functies op bachelorniveau kent. De instelling moet dan in de onderwijs- en examenregeling van de Ad vermelden naar welke bacheloropleiding(en) aan de eigen of een andere hogeschool de hogeschool kan doorstromen kan worden en hoeveel studiepunten dan nog in de bacheloropleiding behaald moeten worden. Dit zal afhankelijk zijn van de mate van verwantschap van de Ad en de bachelor waarnaar doorgestroomd wordt.

De een na laatste zin is wat 'krom' geformuleerd (o.a. hogeschool = student), maar goed, de betekenis is wel duidelijk.

Dit is dus de kern van het verhaal, van de aanpassingen die nu worden voorgesteld – aangezien de rest meer de focus legt op de zelfstandige benadering van de Ad door de hogescholen door het nu gewoon een opleiding te noemen. We lopen hier puntsgewijs een aantal consequenties van deze passage langs.

- In de voorlichting aan de studenten zal binnen de brochures en andere communicatieuitingen aandacht moeten worden geschonken aan de kansen op werk voor beide niveaus. Voor de Bachelor is er de verplichting te werken met een 'bijsluiter' met allerlei standaardgegevens, en voor de Ad zal dit dus ook moeten gaan gelden.
- Voordat iemand aan de Ad begint (of liever gezegd: een keuze maakt voor de Ad of voor de Bachelor) moet absoluut helder zijn wat de opties zijn voor het vervolgt raject (eerder 'resterend programma' genoemd) richting de Bachelorgraad. Dat dient in ieder geval in de Onderwijs- en Examenregeling (OER) te staan – hetgeen nu veelal nog niet gebeurt, zoals blijkt uit een onderzoek dat onder regie van Leido is uitgevoerd. Ook in de daarvan afgeleide stukken, formeel en niet-formeel, dient men daarvan melding te maken.
- Er kan, zoals hier wat abstract wordt omschreven, sprake zijn van een zelfstandig ingevulde Ad-opleiding. Dat wordt ingegeven door de beroepen waarvoor wordt opgeleid en die bepalen wat de Ad-competenties zijn op dit niveau – in de wetenschap dat het functiehuis binnen het betreffende werkveld geen beroepen op bachelorniveau kent. In de periode vanaf de invoering van de Ad in 2006 is deze situatie nog niet naar boven gekomen, maar dit standpunt houdt terecht rekening met de dynamiek op de arbeidsmarkt waarbij beroepen op allerlei niveaus kunnen verdwijnen en de vraag naar competenties verschuift. Het is nu ook niet altijd keihard aan te tonen wat de arbeidsmarktrelevantie is van een bacheloropleiding is door deze dynamiek - en dan schaffen we die opleiding ook niet af.
- Door de zelfstandige positie van de Ad wordt ook meer ruimte gegeven aan het invullen van het vervolgt programma, het programma dat moet worden gedaan om aanvullend op de Ad een Bachelorgraad te halen. Net als voor een Ad kan door de opleiding zelf worden gezien wat de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zijn voor degenen die met deze specifieke Ad aan de slag gaan: doorstroommogelijkheden binnen bedrijven, loopbaanpatronen, aanvullende scholing om hogerop te komen, switchgedrag tussen afdelingen en sectoren, enz. Op basis daarvan kan een vervolgt programma worden opgesteld, om de Bachelorgraad te behalen. Vervolgens zijn er twee opties:
  - De combinatie van Ad en vervolgt programma wordt aangeboden aan de NVAO als een nieuwe bacheloropleiding;

- Het vervolgprogramma wordt formeel als een soort 'afstudeerrichting' opgenomen in een verwante bacheloropleiding (en vaak zijn die nu al behoorlijk breed vanwege die richtingen, de minoren, de keuzevakken en allerlei invullingen van andere onderdelen...).

In het laatste geval kan de omvang van het vervolgprogramma best gewoon 120 punten zijn, of een beetje meer. Ook kan dit vervolgprogramma binnen dezelfde organisatie die de Ad voor zijn rekening neemt, worden verzorgd om de doorstroom te optimaliseren.

- Als er daadwerkelijk geen banen, functies en beroepen bestaan of komen, die uitstijgen boven het Ad-niveau, wil de overheid toch bewerkstelligen dat de bezitter van het Ad-diploma een Bachelorgraad kan behalen, direct of indirect. Daarom wordt de hogeschool verplicht in dit geval aan te geven op welke wijze dit toch mogelijk is. Praktisch gezien wil het zeggen dat de meest verwante bacheloropleidingen worden benoemd (die wellicht ook zelf een of meer Ad's kennen...) en dat wordt aangegeven op welke studeerbare wijze aldaar kan worden ingestroomd. Het te volgen programma moet leiden tot de bachelorgraad. Studeerbaar wil dus zeggen dat er geen zaken overnieuw behoeven te worden gedaan en de nieuwe onderdelen daadwerkelijk aansluiten op wat in de Ad-opleiding is opgenomen.
- Op dit moment is in de WHW sprake van een maximale omvang van 150 studiepunten voor het resterend programma. In de praktijk gaat het vrijwel altijd om 120 studiepunten om te voorkomen dat het gehele traject om 5 inschrijvingsmomenten vraagt. In de nieuwe situatie zal in het algemeen hieraan niet veel veranderen, met als interessantste ontwikkeling de 2+2-aanpak in de deeltijdse leerlijnen. In theorie zou het vervolgprogramma zelfs minder dan 120 kunnen zijn of meer dan die 150 studiepunten, maar laten we daar maar aan denken.
- De nieuwe situatie houdt dus in dat er allereerst mag worden uitgegaan van het neerzetten van de Ad-opleiding, op basis van de eigenschappen die nodig zijn om de markt te kunnen bedienen. Dat benadrukt die zelfstandigheid. Vervolgens wordt bezien welke mogelijkheden er zijn om de afgestudeerden een bachelorgraad te bezorgen. Dat kan naadloos via een daarop voortbouwend vervolgprogramma, of via een route met gebruikmaking van verwante bacheloropleidingen die ook naadloos kunnen worden ingebed of om meer studiepunten vragen. Het overzicht van die vervolgtrajecten is dus wezenlijk als het gaat om de positionering van de Ad als fenomeen binnen het hbo. En... je kunt dan als hogeschool communiceren dat de Ad een 'formele' relatie heeft met de bacheloropleiding die op deze manier het snelste en het beste de Bachelorgraad oplevert.
- In principe behoeven bestaande Ad-aanbieders niets aan te passen. Ze mogen het een opleiding noemen, maar worden dan wel geconfronteerd met aanvullende kosten om de accreditatie van de Ad en de daarbij behorende processen te kunnen laten uitvoeren.

Een interessante opmerking is dat het ook mag gaan om de doorloop naar een bacheloropleiding van een andere hogeschool. Daar zit een hele wereld aan mogelijkheden en constructies achter. Ook maar weer even op een rijtje:

- Het kan voorkomen dat in een regio hogeschool X wel specifieke Ad's wil verzorgen voor een bepaalde doelgroep maar daarvoor niet in het bezit is van de licentie voor de Bachelor. Hogeschool Y in de regio heeft die wel en kan verklaren bereid te zijn die Ad'ers 'op te vangen' en te zorgen voor het vervolgtraject richting de Bachelorgraad. Dat kan zowel als Hogeschool Y zelf ook soortgelijke Ad's aanbiedt maar niet voor die doelgroep of niet binnen de bijpassende variant (vt, dt, du), alsmede in het geval Hogeschool Y de Ad niet vindt passen binnen het eigen aanbod.
- Een soortgelijke situatie kan zich voordoen als de betrokken hogescholen X en Y zich in verschillende regio's bevinden. In dat geval behoeven de bezitters van een Ad niet altijd voor het behalen van de Ad resp. de Bachelor over grote afstanden te reizen, en kan meer maatwerk worden geleverd.
- Een goede vraag is of in dit geval ook sprake kan gaan zijn van een samenwerking tussen bekostigde en private hogescholen. Kan dus een private hogeschool garanderen dat een Ad'er van een bekostigde hogeschool aldaar de Bachelor kan behalen? Dit zal voor de student meer kosten met zich meebrengen, dat is duidelijk. Kunnen daarvoor straks ook vouchers worden ingezet...? Overigens zien de private aanbieders een duidelijke markt voor

opleidingen die de Ad'er een bachelorgraad bezorgen – en ze hebben zelfs gepleit voor een aparte accreditatie voor zo'n vervolgprogramma...

- Tenslotte moet goed worden bekeken hoe het leunen op een garantie van een andere hogeschool wordt meegewogen in de toekenning en vervolgbeoordelingen van een Ad-opleiding. Ook zal al helder moeten zijn hoe lang die garantie geldt (dus over twee jaar, als de student de Ad heeft behaald) en welke eisen kunnen worden gesteld aan het 'samen optrekken', gelet op de dynamiek aan beide kanten van de grens tussen Ad en Bachelor. Dit lijkt ons voer voor juristen en kwaliteitszorgexperts...

Na loskoppeling zal bij accreditatie het hbo-niveau 5 zelfstandig gegarandeerd worden en kunnen geen garanties meer worden ontleend aan de hbo-bachelor.<sup>6</sup>

De overheid zal nog eens goed moeten uitleggen wat hier onder het begrip 'garantie' wordt verstaan, gelet op de wet- en regelgeving. De suggestie wordt gewekt dat er zelfstandige oordelen worden geveld, en dat een rode kaart voor een Ad geen consequenties heeft voor de licentie voor de bacheloropleiding en omgekeerd. Ook moeten alle onderbouwingen volledig worden gegeven, en kan niet worden verwezen naar vergelijkbare zaken betreffende de bacheloropleiding.

Deze aanpassing is verantwoord, omdat er inmiddels ervaring is met accreditatie van de Ad (als onderdeel van de bachelor). De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) heeft mij bij brief van 24 februari 2015 verzekerd dat een losgekoppelde Ad verantwoord is. De Ad zal nog wel in de praktijk moeten aantonen aan de accreditatie-eisen te kunnen voldoen. De accreditatie van de Ad zal, anders dan nu, tot een apart accreditatiebesluit voor de Ad leiden.<sup>7</sup> Een hogeschool kan de accreditatie vanzelfsprekend – indien opportuun – gelijktijdig met de bachelor blijven organiseren. Bij een nieuwe Ad zijn een aparte 'toets nieuwe opleiding' en een toets op macrodoelmatigheid nodig; dat is ook nu al zo.

Het is belangrijk dat de NVAO heeft aangegeven voldoende ervaring te hebben opgedaan met de Ad om een zelfstandige positie ervan te kunnen garanderen. Het is nog niet zo dat er een formeel stuk is waarin de Ad-kwalificaties verder zijn uitgewerkt, mede gekoppeld aan de Dublin Descriptoren, maar er is wel reeds binnen het Landelijk Netwerk Ad een uitstekend voorstel daarvoor op tafel gelegd – en bruikbaar bovendien.

Het in de voetnoot genoemde tarief van 800 euro geldt voor de accreditatie van de Ad binnen een bestaande opleiding. Het aanvragen van een nieuwe Ad kost 17.500 euro. De vraag is dus wel of in de nieuwe situatie veel meer dan 800 euro zal worden gevraagd, gelet op de eigen positionering.

De genoemde brief van 24 februari is – voor zover na te gaan – nog niet openbaar gemaakt. Het is zeker van belang om te weten welke argumenten zijn aangevoerd.

#### *Ook gericht op beroepen van de toekomst*

Tot nu toe is de Ad neergezet als een programma binnen een bachelor dat mensen opleidt voor specifieke functies op niveau 5. Het zwaartepunt in het aanbod ligt momenteel vooral in de sector economie.

Ik wil de weg vrijmaken voor een groter aanbod van Ad's ook gericht op beroepen in de toekomst, mogelijk ook cross-overs op het grensvlak van sectoren. Gelet op de dynamiek op de arbeidsmarkt, bestaan daar vaak nog geen stabiele functies voor. Dit betekent dat ik de Ad minder strak wil koppelen aan specifieke functies op niveau 5. Als de Ad niet vastzit aan een bepaalde functie-

<sup>6</sup> Nederland hanteert het door het Europees parlement vastgestelde European. Qualifications Framework for Lifelong Learning. Dit raamwerk kent verschillende niveaus. Ad is niveau 5, bachelor is niveau 6 en mbo-4 is niveau 4.

<sup>7</sup> Het tarief hiervoor is €800, zie [www.nvao.net](http://www.nvao.net).

omschrijving kan de Ad ook helpen de arbeidsmarkt te vernieuwen doordat de Ad aanleiding is voor het creëren van nieuwe functies.

Het loslaten van de strakke koppeling aan specifieke functies op niveau 5 past ook beter bij sectoren waar niet wordt gewerkt met zogenoemde functiehuizen, en er dus ook geen functies op niveau 5 bestaan. Ook erkent dit dat werkgevers geneigd zijn het type kwalificaties te vragen waaraan ze gewend zijn.<sup>8</sup> Daardoor hebben ze geen oog voor kwalificaties die ze zouden kunnen benutten als ze zouden bestaan.

Ook in dit deel van de Kamerbrief wordt een belangrijk en richtingbepalend aspect van de Ad aan orde gesteld. Het lijkt erop dat de opening wordt gemaakt voor de inrichting van Ad's die juist door het scheppen van een onderbouwd aanbod kunnen gaan leiden tot een vraag naar afgestudeerden. Anders gezegd, het aanbieden van een Ad-opleiding kan de werkgevers gewaar laten worden dat er al gewoon functies voor de korte termijn zijn te benoemen op dat niveau en dat daarvoor dus mensen op te leiden zijn, voor over twee of meer jaren.

Een aantal signalen moet dus worden meegenomen bij het in de markt zetten van een dergelijke Ad, zoals:

- mbo'ers komen minder aan het werk, vanwege een vraag naar hoger opgeleiden;
- werkenden die zijn begonnen met een mbo- en havo-diploma, moeten in de eerste jaren allerlei cursussen, trainingen en andere vormen van scholing volgen op een hoger niveau;
- werkenden met veel werkervaring moeten aanvullende scholing doen;
- degenen die een hbo-Bachelor hebben afgerond worden steeds meer benaderd voor het invullen van een functie op een lager niveau.

Een gevaar is uiteraard wel dat deze insteek tot een algemene aanpak gaat leiden, en dat er een verwatering plaatsvindt bij de onderbouwing van de arbeidsmarktrelevantie. Het is aan de NVAO om deze nieuwe insteek te koppelen aan die specifieke dynamiek op de arbeidsmarkt en goed te bezien of het hier geschetste effect daadwerkelijk zal kunnen gaan optreden.

Overigens zijn er ook functies aan het ontstaan waarvoor een brede opleiding best handig is, op het snijvlak van arbeidsmarktsectoren. Een oplossing kan hiervoor zijn het na elkaar volgen van twee Ad's in plaats van een bacheloropleiding bijv. een Ad-Zorg + een Ad-Techniek, of een Ad-Techniek + een Ad-Ondernemerschap... Zo kan ook creatief met de Ad worden omgegaan...

#### *Relevantie arbeidsmarkt op andere wijze getoetst*

Mijn voornemen is om bij de nieuwe aanvragen voor een Ad de aan te tonen arbeidsmarktrelevantie minder strak te koppelen aan specifieke functies op niveau 5. De instelling zal niet meer vooraf aan hoeven te tonen dat er specifieke functies zijn op niveau 5, die zich onderscheiden van niveau 4 (mbo-4) en niveau 6 (hbo-bachelor).

Dit laat onverlet dat de nieuwe Ad arbeidsmarktrelevant zal moeten zijn en aan dient te sluiten bij een substantiële behoefte van het werkveld aan een niveau tussen mbo-4 en hbo-bachelor in, of bij een ontwikkeling in het werkveld waaruit zo'n behoefte voortkomt. Dit wordt getoetst bij de 'toets nieuwe opleiding' en de 'accreditatie'. Er mag immers niet worden opgeleid tot werkloosheid. Het moet duidelijk zijn in welke soorten banen, ook nieuwe, afgestudeerden terecht kunnen komen.

Hetgeen in deze passage wordt genoemd, kent een grote overlap met wat wordt gezegd over de andere aanpak bij de accreditatie. Nu is dat op dit moment ook al het geval: de CDHO beoordeelt de macro-doelmatigheid van het aanbod aan Ad's, terwijl de NVAO meer in kwalitatieve zin zoekt naar de onderbouwing van dit aanbod via een vertaling van de functies en beroepen naar een programma dat op het vereiste niveau wordt gegeven.

Je zou ook kunnen zeggen dat die vorige passage eigenlijk meer gekoppeld dient te worden aan wat hierboven staat... Of anders gezegd, als je programma's op niveau 5 bouwt en vormgeeft en

<sup>8</sup> OESO (2014), A Skills beyond School Review of the Netherlands.

deze in de markt zet, schep je als het ware op termijn de eigen doelmatigheid voor de betreffende Ad – aangezien deze ‘vanzelf’ een plek gaat opeisen door de vraag naar diploma’s op andere niveaus (4 en 6) te laten afnemen.

Dit bij elkaar geeft aan dat er nog een flinke discussie moet plaatsvinden over de uitwerking van beide voorstellen, de verbinding tussen deze aspecten (kwaliteit versus kwantiteit) en de wijze waarop dit binnen het systeem met de CDHO en de NVAO kan worden ingevuld en beoordeeld.

#### *Ad’s met meer studenten*

Hogescholen mogen de Ad in de toekomst ook om het jaar aanbieden, waardoor de klassen groter worden. Dat voorkomt de vaak (te) kleine klassen van nu, zonder afbreuk te doen aan de eigen identiteit van de Ad.

Het kopje is wat misleidend, aangezien het gaat om Ad’s met te weinig studenten... maar door het kunnen starten als er voldoende belangstelling is, toch bedrijfseconomisch kunnen worden ingericht. Er staat wel heel concreet: om het jaar, dus niet op een moment dat door de opleiding zelf wordt bepaald. Mogelijk kan dit in samenspraak met de hogescholen nog eens tegen het licht worden gehouden.

#### **Maatregelen**

- *Aanpassingen in wet- en regelgeving.* De *Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW)* zal worden aangepast om de Ad een zelfstandige status te geven. De macrodoelmatigheidstoets en het accreditatiekader zullen daartoe eveneens aangepast worden.

Logisch uitvloeisel van de aangedragen zaken in deze Kamerbrief.

- *Structurele werkveldanalyse.* In het hoofdlijnenakkoord tussen OCW en de HBO-raad (tegenwoordig Vereniging Hogescholen) van december 2011 is afgesproken dat de VH voor iedere sector van het hbo met enige regelmaat sectorale verkenningen zal uitvoeren met nauwe betrokkenheid van het werkveld. Deze hebben tot doel het bestaande onderwijsaanbod te ijken aan de actuele en toekomstige te verwachten maatschappelijke ontwikkelingen. In deze sectorale verkenningen worden ook opleidingen gericht op de Associate degree meegenomen, naast opleidingen gericht op de bachelordegree en de masterdegree.

Dit is een belang voorstel, het herijken van de afspraken die in 2011 zijn gemaakt. Door de drie graden in eenzelfde verkenning periodiek uit te voeren kunnen daarmee voor de onderbouwing van de arbeidsmarktrelevantie meer gegevens worden aangedragen. Wel zal nader moeten worden vastgesteld wat wordt verstaan onder ‘nauwe betrokkenheid’, gelet op de wijze waarop het hbo – volgens de regelingen die daarvoor bestaan – de afstemming van het onderwijs op het werkveld dient plaats te vinden. Als daarover overeenstemming is bereikt, kan worden bezien hoe de sectorale verkenningen concreet worden ingericht.

Overigens is het interessant te merken dat hier sprake is van de ‘bachelordegree’ en ‘masterdegree’, termen die in de WHW niet voorkomen. De graden heten in die wet: Bachelor resp. Master. Alleen voor de Ad is er in 2006 gekozen voor het gebruik van het begrip ‘degree’. Is dit gebruik van ‘degree’ alhier met een bepaalde bedoeling gedaan, om te verdedigen dat de naam niet ‘Associate’ mag en kan worden? Zie de eerdere opmerkingen daarover aan het begin van dit nummer.

#### **Afstemming tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven**

Bij de behandeling van het wetsvoorstel *Kwaliteit in verscheidenheid*, op 7 mei 2013, heb ik toegezegd u schriftelijk te informeren over de afstemming tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven over gewenste Associate-degreeprogramma’s in de regio (‘witte vlekkenanalyse’).

MKB-Nederland heeft een inventarisatie gemaakt van de behoeften van de aangesloten branches. Deze inventarisatie is op 30 januari 2014 met mij in het Landelijk Platform Associate degree besproken. In dit Platform is besloten kansrijke Ad-trajecten te benoemen, op basis van de behoefte-inventarisatie van MKB-Nederland.

Sindsdien is het Landelijk Platform bezig werkveld en hogescholen met elkaar in gesprek te brengen. Het eerste resultaat is het Associate-degreeprogramma Sociaal werk in de Zorg. Het programma is een initiatief van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, de Christelijke Hogeschool Windesheim en de Christelijke Hogeschool Ede. De doelmatigheidstoets van deze Ad's is met een positief resultaat doorlopen. Daarnaast heeft het uitwerkingsteam van het Landelijk Platform Ad meerdere kansrijke trajecten in onderzoek.

Dit najaar, wanneer het Platform opgeheven wordt, informeer ik u over de resultaten van de aanpak met kansrijke trajecten.

Deze passage spreekt voor zichzelf. Het toont wel aan dat het behoorlijk lastig is om in die vermelde afstemming te komen tot een duidelijk overzicht van de behoeften die er leven binnen het werkveld i.c. de branches. Eerder in deze Kamerbrief wordt dit punt ook al genoemd, op basis van de afspraken die in 2011 door de VH (toen nog HBO-raad) en de overheid zijn gemaakt over de werkveldanalyse.

Voor de opheffing van het Landelijk Platform Ad is nu de 16<sup>e</sup> november geprikt. Later dit jaar zal hierover meer bekend worden gemaakt.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,  
dr. Jet Bussemaker

## 5 INTERVIEW MET THOM DE GRAAF

---

In het verlengde van de publicatie van de toekomstplannen voor het hbo – gericht op de situatie in 2015 - heeft Thom de Graaf als voorzitter van de VH een interview gegeven. Hierbij de tekst ervan, mede interessant omdat de Ad hierin wordt meegenomen.

### Interview

Niet alle havisten en mbo'ers kunnen doorstromen naar het hoger beroepsonderwijs. Hbo-opleidingen willen daarom meer 'onderwijs op maat' bieden, zegt Thom de Graaf, voorzitter van de Vereniging Hogescholen.

***“Er zit nu een gat tussen mbo en hbo. Wat ons betreft komt er een smaak bij: de associate degree”***

Het niveau van het hbo moet de komende tien jaar nog verder omhoog. Voor wie een volledige hbo-opleiding te hoog gegrepen is, kan een (nieuw) onderwijsniveau tussen mbo en hbo uitkomst bieden. Gisteren presenteerden de hogescholen hun toekomstplannen aan minister Jet Bussemaker van onderwijs.

*Is het hbo-onderwijs nu te massaal?*

"Het is massaal. Maar hogescholen proberen het kleinschalig te organiseren. Dat lukt ze steeds beter, vinden ook de studenten."

*Minister Bussemaker beloofde begin deze week 'veel meer' docenten voor het hbo en het wetenschappelijk onderwijs. U bent vast blij?*

"Elke hogeschool is gebaat bij meer docenten. Maar het is zeer de vraag hoe reëel haar belofte is. Het duurt nog een paar jaar voor dat extra geld er is en het is veel minder is dan de 1 miljard euro die ze belooft.

Nog veel belangrijker is dat wij als hogescholen liever zelf met onze studenten en docenten zouden overleggen waar we het geld aan besteden. Je kunt je afvragen of al dat geld naar extra



docenten moet gaan. We moeten ook investeren in technologie en digitalisering, in internationale uitwisselingen en in de voorbereiding van scholieren op het hoger onderwijs, want er stoppen nog te veel studenten met hun opleiding."

*Worden dat er niet nog meer als het niveau verder omhoog gaat?*

"Dat is een bijna onafwendbaar gevolg. Als je de lat hoger legt, vallen meer studenten uit. Een deel van de studenten heeft moeite met dat hogere niveau. Dat betekent dat niet iedereen dat hbo-diploma kan halen."

*U wilt voor deze groep een nieuw diploma invoeren?*

"Ja, er zit nu een gat tussen mbo en hbo. Wat ons betreft komt er een smaak bij: de associate degree (ad). Een zelfstandige tweejarige opleiding, op hbo-niveau."

***"In het buitenland heten hogescholen al universiteiten 'voor toegepaste wetenschappen'..."***

Er bestaan nu wel van zulke tweejarige trajecten, maar die zijn gekoppeld aan bestaande hbo-opleidingen. Alsof het halve bacheloropleidingen zijn. Het moet een zelfstandige opleiding worden, bedoeld voor mbo'ers of havisten die zich na hun opleiding of na een paar jaar werkervaring verder willen verdiepen, maar het niet zien zitten om nog een complete hbo-opleiding te volgen. Daarna kunnen ze bijvoorbeeld functies in het middenmanagement van de supermarktbranche vervullen. Werkgevers staan om dit soort afgestudeerden te springen."

*Hogescholen willen ook meer programma's voor 'excellente studenten', meer master-opleidingen, meer onderzoek doen en meer lectoren die ook promovendi moeten begeleiden. Gaan ze universiteitje spelen?*

"Ten eerste: in het buitenland heten hogescholen al universiteiten 'voor toegepaste wetenschappen'. We moeten af van te rigide grenzen tussen hogeschool en universiteit. Het is achterhaald: de systemen lopen al door elkaar. Er zijn al hogescholen die wetenschappelijk onderwijs aanbieden. Universiteiten en hogescholen hebben elk eigen kwaliteiten. Zo is er veel vraag naar het toegepaste onderzoek van hogescholen, zoals in de zorg. Zij houden zich bezig met de vraag hoe je ervoor zorgt dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen wonen."

*Het voortgezet onderwijs pleit voor de invoering van een maatwerkdiploma: leerlingen zouden vakken waarin ze goed zijn op havo- of vwo-niveau afronden, en de mindere vakken op een lager niveau. Ziet het hbo daar iets in?*

"We vinden het een interessant idee, maar we hebben ook wel wat reserves. Ik snap dat je leerlingen niet wil beoordelen op hun slechtste cijfers. Nu krijgen ze een diploma op het niveau van hun zwakste vakken. Maar tegelijkertijd kun je niet zo iemands beste vakken als uitgangspunt nemen. Voor het hbo heb je namelijk niet alleen een paar vakken nodig, maar een algemeen denkniveau."

*In jullie toekomstagenda wordt veel nadruk gelegd op vorming van hbo-studenten. Is Bildung weer in zwang?*

"We moeten ook persoonlijkheden vormen en betrokken kritische burgers afleveren. Afgestudeerden gaan straks immers leidinggevende posities in de samenleving innemen."

## **6 STUDIEDAG 3 NOVEMBER OVER 'RAC-VORMING'**

---

De ontwikkelingen rond de vorming van Regionale Associate Colleges gaan op dit moment erg snel. Daarom wordt op 3 november een landelijke studiedag te houden over de RAC's en de mogelijkheden die het inzetten van een dergelijke 'entiteit' met zich meebrengen voor een hogescholen en de partners die er zijn voor de aansluiting.

Mocht u dus interesse hebben in dit onderwerp, reserveer alvast de datum in de agenda.

## **7 LEERGANG ROND REGIONALE ASSOCIATE COLLEGES EN DE HBO-ASSOCIATE**

---

(herhaling van de mededeling in het vorige nummer)

Met de verdere invoering van de hbo-Associate en de RAC's komen er allerlei interessante mogelijkheden voor het vormgeven van de leerlijn: mbo-4 / hbo-Associate / hbo-Bachelor. Het optimaal kunnen hanteren van flexibele leerwegen is de grootste uitdaging voor de komende jaren, gelet op de dynamiek in het werkveld, de snel stijgende vraag naar kortere opleidings-trajecten en de bewustwording bij studenten voor het volgen van studies met een duidelijke 'value for money'. Daarom zal er in het komende studiejaar een leergang worden aangeboden – met een meer op deze zaken gerichte benadering dan we eerder in gedachten hadden voor een dergelijke scholing voor degenen die met de hbo-Associate en RAC's bezig zijn of willen gaan.

De bijeenkomst op 3 november kan in dit kader worden gezien als een algemene 'aftrap', voor iedereen die interesse heeft.

Begin september zal een aparte nieuwsbrief over de leergang verschijnen, met allerlei praktische zaken. Hier alvast een aantal zaken die alvast kunnen worden meegegeven:

- Het gaat om een zevental bijeenkomsten, verspreid over de maanden december 2015 tot en met juni 2016.
- Onderwerpen die onder meer aan de orde zullen komen, zijn:
  - Mogelijkheden voor het inzetten van hbo-Associate
  - Regelingen rond de Ad en RAC (doelmatigheid / niveau / accreditatie)
  - Samenwerking mbo-hbo
  - Vormgeving doorlopende leerlijnen
  - HBO-Associate en private constructies
  - Inrichting van programma's voor de Ad
  - Keuzedelen binnen mbo-4, gericht op de Ad
  - Management van een RAC
  - Duale vormen van een Ad, samenwerking met het bedrijfsleven
  - Flexibilisering en daarvoor beschikbare mogelijkheden
  - Internationalisering.
- Deelname is mogelijk voor degenen die zich bezighouden met het managen van een hbo-Associate-opleiding en van een (in te richten) Regionaal Associate College.
- Er zal sprake zijn van een interactieve aanpak, met gebruikmaking van zoveel mogelijk praktijkvoorbeelden en zaken waar de deelnemers tegenaan lopen.

---

*Aanvullende mededeling: Mogelijk wordt in 2016 weer een studiereis naar de VS georganiseerd, in samenspraak met de Universiteit van Toledo en andere organisaties. De voorlopige planning is de laatste week van mei en de eerste week van juni. In het volgende nummer meer hierover.*

---